

«va consultar sabents i *xots*, / i curanderos i brui-xots», *Perpinyanenques* (75, explicat «mussol, tonto» pel gloss. de Massó T.); «vegent que aqueix enginy era pas del més *xots*»; «pel veïnat arreu ho contava, / i, enverinat per les gents *xots*, / això feia un munt de xipots»; «li crida: —*Xot*, que n'ets un! / ¿que te penses qu' és sense fena / qu' hom se pot treure de la pena?»; «--- posa --- quatre ous a cada aixella, / i, amb la granda calentor, / veuràs qu'espelliran --- / —I belleu l'idea és pas *xota* ---», Saisset (*Catal. d. R.*, 134, 207, 193, 116). La manca de concordança en gènere, *les gents xots*, comprova que no s'apariona amb el fr. *sot, sottie*.

Poc ens estranya de veure que amb aquell sentit el mot s'estén al llarg del Pirineu i pre-Pirineu fins molt lluny a Ponent: almenys fins al Pallars superior: *çòt* 'mussol' a la Vall de Cardós (Esterri, Estaon, 1934): *AlcM* l'assenyala fins al Gironès, Berguedà i Ribagorça, però com una espècie de duc petit; i el *DAG.*, confonent-lo amb l'òliba, cf. *BDC* x, 100; però ja és més notable que com a adj. de l'estupidesa, també aparegui a Menorca (ben curiosos que essent d'allí hagi passat per malla a l'*AlcM*): «Oh Mare de Déu del ou! / Jesús, quin home més *xot*! / Ara qui fa fret i plou, / a s'ase abruga es capot!»; i això que es tracta d'una glosada de l'enginyós joglar menorquí J. Vivó (a. 1715-80); i avui la repeteixen amb variants: «Oh --- / quin home que tenc tant *xòt* / que quan s'ennivola, i ---», Camps Merc. (*Folkl. Men.* i, 200, 108).

Altament, per al nom d'ocell hi ha variants en l'onomatopeia. Car a la Vall d'Àneu diuen «*xut*: buho», *CPol* (*V. d'Àneu*, 28); «*xut*: mussol» a la Pobla de Segur (*Zef. Rocafort, BCEC* ix, 70). En el Pla de Lleida potser s'ha facilitat entre una cosa i altra (com ho constatem a l'alt Pallars): car en el terme de Sanyer, en mostrant-me'n de lluny una com «La Cova del *çòt*», i posant-li els dits a la boca, l'informant assegurà que el nom d'ocell allí és *çút*, i que es tractaria d'un NP; però tractant-se d'una cova tendim a creure que tanmateix era jo qui tenia raó, però que avui ho deuen modificar, perquè amb ú l'efecte onomatopèic s'aguditza. El *DAG.*: «*xut*: mussol» a Tremp i Albesa; i també *xup* mochuelo, del qual tenim cita en el sentit de «tonto, beneit»: «¿no veus, *xup*, qu'ella t'estima?», Guimerà (*La Festa del Blat*), *BDC* x, 100.

I amb terminació femenina. És la forma recollida ja per Busa (1507) «*xuta*: spècia de musol, *ulula*», f° f-v-7, «cantar la *xuta*: *ululare*», b-ii-4.14; i després Belv. i Lab.: «aucell nocturno, espècie d'òliba, de la que's diferencia per ser un poc major; y de color obscur, ab clapes blanques, y en les plomes remeres, que són quasi blanques y iguals: *autillo*, *ulula*»; *DAG.*: «prov. de Lleyda --- òliba (?); Menorca, *autillo*: 'Un vol de corps y *xutas*, / que el cementiri cercan - sa fam per saciar', Mas i Otzet, *Flors Boscanes*, 30». En la llista «Oiseaux», inèdit de Josep Tastú (Bibl. Mazarina, ms. 4512): «fr. huette, ulote, hibou=lat. *ulula*, aluco majus; cat. roussill. *xot*, *xura*, soriguer, òliba de nit, *ruta*».¹

A la zona Priorat-Garrigues vaig anotar *çúta*, com

una espècie d'òliba, a la Palma, Bellmunt i els Torms; on, a propòsit de «La Planeta de les *Xutes*», m'expliquen que era un «ocell de rampinya, com un mussol, però diferent, perquè té com unes banyetes i és més petit que l'òliba» (1935-36); fragatí, *BDC* iv, 40; *BDC* x, 100. D'un encreuament de *xot* o *xuta* amb *ÒLIBA* (val. *òbila*) haurà resultat el val. *çòbila* (*jòvila*, Escrig).

Encara d'altres variants en l'onomatopeia: com la de Benasc, on, baixant de la muntanya, em parlaven d'un *klúk*, ocell nocturn (1965); Ferraz (39): «Cuan cante el *clluc* fa buen temps 'cuando canta el mochuelo hace buen tiempo».

És clar que hi ha formes semblants en altres llengües romàniques. Em limito a unes dades occitanes: aranes *çút* o *çúk* a l'alta vall, *çüt*, *çúp* i *kúk* en pobles del centre, i *kükás* a baix de tot (*PV AranGc.*, s. v.); de nou, *çot* en el Comenge («*çhot*: hibou, oiseau», Dupleich, *Pat. de St. Gaudens*), *txot* a les Landes (Millardet, *Atlas, chouette*, n.º 94: sobretot al NE., en concurrència amb el tipus *kabekè* de la major part); «*çhot*: hibou, *strix otus* L., chat-huant, *strix* o *stridula* L.», Métivier (*Agric. d. Landes*, 750); «--- / en coumpagno di loup, *di çhot* e *di lesert*», *Calendau* vii, 9.7.

Es tota altra cosa quan es tracta de petits quadrúpedes, en particular ovins i cabrum. I allà també fou distinta la base semàntica del nom: car no fou imitant el crit de la bèstia sinó el que se li fa; i alhora una veu imitativa de la xuclada del cadell alletat. Però sempre es tracta, materialment, de la mateixa onomatopeia. En català *xot*, com a nom d'aquests, no ha tingut enlloc validesa tan considerable com a les Illes.

Allí es tracta dels ovins; i ja en dona *AlcM* una cita de 1590, en un doc. de Sóller. «*Xot*: moltó, *carnero*; paraula ab que es cridan es *xòts*, *rita*; *xòt* de past: l'homo apacible, manso: *buena masa* o *pasta*; *xota* f., auveya; *xotet*, cordero, *xots* pl.: *ganado lanar*; amollar an es *xòts*: xerrar molt», *DFgra*. «*Xot* de cordeta mall.: el *xot* que s'ha criat a casa i no ha anat a pasturar amb el ramat», *DAG*. *Sòt* ovella mascle: lèxic del bestiar de llana de Manacor, *BDLC* vii, 57.

«--- Tendràs *xots* / per festes, i galls i endiots», *PdAPenya* (*Po. Pop.*, 37); «*MADÒ COLOMA*: Idè ara t'he d'advertir / que no tornis engegar / En Benet ---. *LLUC.*: Bono, jo no l'he engegat: / ha estat ell qui se n'ha anat. *COL.*: Perque es ric i bon ahot; / mira'l més ximple que un *xot* [però reparem que allò vol dir 'simple, senzill']: / damunt ell no du pecat / ni mala fel ni malici; / és 'guapo' no té cap vici / i estima sa nostra fia / ---», Bart. Ferrà (*IdO* xiii, 535f.). «--- Els diumenges --- de bon matí, me'n vaig a comprar un cap de *xot*; y ella y jo berenam de sopes de brou: sa dona no pot sufrir s'olor de carn»; «fèiem la barraça --- prou gran per a contenir cinc o sis persones ajudades damunt pells de *xot* y herba seca», *JnRosselló* (*Manyoc*, 82.8, 57.9f.); *Ll. Vilallonga, Bearn*, 37, glossat «be»; text al vol. iv (63b18). I en rondalles: «--- Va passar una guarda de *xots*. —Rateta, i vols casar amb mi? —digueren molts. —Si cantau bé...